

ПРОЦЕС ОБ'ЄДНАННЯ КОРЕЇ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА ПРОГНОСТИЧНІ СЦЕНАРІЇ

Серед численних глобальних проблем ХХ ст. особливе місце посідає проблема розділених держав. Причини поділу раніше єдиних країн Європи та Азії були різними, але існувала й одна спільна ідеологічна компонента, яка на довгі роки зумовлювала подальші долі роз'єднаних країн. Так свого часу виникли дві Німеччини, два В'єтнами, два Ємени і т.д., від Китаю відділилася частина його території, поклавши початок роздільному існуванню КНР і Тайваню. І нарешті, після тимчасового поділу Кореї союзними державами на зони військової відповідальності Корейський півострів був розколотий на дві протидіючі наднаціональні структури.

Не буде перебільшенням стверджувати, що проблема об'єднання (чи, точніше кажучи, воз'єднання) Кореї є однією з найскладніших актуальних проблем світового політико-правового устрою. Сьогодні, як і півстоліття тому, Корея залишається районом суперництва, конфронтації, вогнищем нестабільності міжнародної ситуації в Південно-Східній Азії (ПСА), осередком загрози світового масштабу. Чергове загострення американо-північнокорейських стосунків може звести нанівець усі зусилля мирного співробітництва Південної та Північної Кореї. Все це є свідченням актуальності цієї проблеми і доцільності проведення аналізу всіх об'єднувачих концепцій.

Суть корейської проблеми полягає в існуванні на Корейському півострові двох незалежних державних утворень і складному переплетінні їхніх стосунків. Обидві країни декларують свою підтримку ідеям відновлення національної єдності, але самі концепції об'єднання і способи їх реалізації кожною державою залишаються відмінними. Відтак існує потреба об'єктивного осмислення проблеми об'єднання Кореї, а також визначення концептуальних засад об'єднувачої політики Півночі та Півдня.

Вже у перші роки окремого існування двох держав на півострові в КНДР була розроблена концепція революційної єдності корейської нації, яка отримала назву „стратегії єдиного фронту”. Після невдалої спроби її втілення силовими методами Кім Ір Сен заявив (серпень 1953 р.), що, хоча примирення й не привело до об'єднання, його необхідно розглядати як початок мирних зусиль із врегулювання корейського питання. З цього часу концепція „демократичної бази” стала основою об'єднувачої політики Північної Кореї в стадії мирного періоду функціонування останньої.

Аналіз засвідчує, що до існуючих концепцій об'єднання обох держав, починаючи з 1945 р. і до наших днів, вносилися неодноразові зміни. Так, зокрема, в програмі заходів з мирного об'єднання Кореї, викладеній Кім Ір Сенем у 1956 р., з'являється новий елемент – Північ вперше визнала існування на Півдні органів політичної влади і навіть запропонувала, правда на досить категоричних умовах, провести зустріч з їх представниками¹. Це означало, що один із попередніх постулатів об'єднувачої політики, який визнавав лише північнокорейський уряд єдиним законним урядом на півострові, втратив свою актуальність і був пристосований до тогочасних політичних реалій. В умовах відсутньої економічної переваги Північної Кореї над Південною торгово-економічні та гуманітарні зв'язки вперше стали розглядатися як ефективний інструмент впливу на супротивну сторону, що відкривав можливість для її поглинання. Концепція підтримки національно-визвольного руху корейського народу на Півдні з „демократичної бази” на Півночі в процесі економічного й культурного зближення Північної та Південної Кореї знайшла своє втілення в проектах створення корейської конфедерації.

¹ Предложение КНДР по объединению страны. – Пхеньян, 1982. – С. 3.

Конфедерація пропонувалася як захід перехідного характеру, щоб у першу чергу вирішити „невідкладні з точки зору національних інтересів питання” із збереженням існуючих політичних режимів і самостійною діяльністю урядів Північної та Південної Кореї.

В 60-ті рр. керівництво КНДР стало активно розробляти стратегію „зміцнення трьох найважливіших революційних сил”. А вже в наступному десятилітті зміни в міжнародній і внутрішньокорейській ситуації зумовили початок безпрецедентного міжкорейського діалогу. Однак вивчення північнокорейських документів підтверджує тезу про те, що Північна Корея, формуючи свій курс, прагнула реалізувати існуючу на той час перевагу в суспільному потенціалі й поширити чужейську систему на весь півострів, реалізуючи при цьому концепцію зміцнення „трьох революційних сил”. Але всі проведені діалоги і переговори не змогли дати позитивних результатів, бо вони були зовсім неприйнятними для сеульського режиму. Єдиним позитивним наслідком цих діалогів стало безпосереднє ознайомлення Півночі та Півдня з об’єднавчими концепціями обох сторін.

На початку 80-х рр. встановився паритет суспільних потенціалів Північної і Південної Кореї. Економіка КНДР стала відчувати труднощі, темпи росту суттєво знизилися. Становище ж південнокорейської економіки стабілізувалося і подальше неухильне піднесення стало забезпечувати поступове зростання переваги Півдня².

Таким чином, основна концепція 70-х рр. – т.зв. теорія зміцнення „трьох революційних сил” – зазнала цілковитої невдачі. „Ахілесовою п’ятою” об’єднавчої політики КНДР було те, що її концептуальні основи закладались у середині 50-х рр., коли світ існував у своїй біполярній фазі (капіталізм – соціалізм). Відданість ортодоксальній доктрині розвитку не залишала Північній Кореї місця в структурі швидко змінюваних міжнародних стосунків, і Пхеньян був змушений розпочати розробку ефективних об’єднавчих концепцій.

У вересні 1991 р. КНДР і Республікою Корея одночасно стають членами ООН. Це стало свідченням того, що сторони формально погодилися з легітимністю політичної системи та ідеології одна одною. Ними був визнаний міжнародний характер корейської проблеми, що передбачало об’єднання зусиль не лише двох Кореї, а і всього світового співтовариства для її врегулювання. Президент Кім Ир Сен у січні 1991 р. запропонував здійснити возз’єднання шляхом утворення „єдиної держави” (конфедерації) при збереженні існуючих на півострові різних політичних систем і урядів. При цьому останні тимчасово мали зберігати широкі повноваження, які в перспективі мали перейти би до єдиної адміністрації.

Було досягнуто загальнонаціональної домовленості про те, що шляхи об’єднання країни мав вирішувати загальнонаціональний форум представників влади, політичних партій і громадських організацій – політичні консультативні збори з проблем національної єдності країни.

Ще однією пропозицією Пхеньяна з врегулювання корейської проблеми стала програма консолідації в ім’я об’єднання Батьківщини від 6 квітня 1993 р. з 10 пунктів. Вивчення і аналіз цієї програми дає підстави відзначити двоїстий характер чергових політичних концепцій Півночі.

У загальних рисах об’єднавчу концепцію Північної Кореї можна класифікувати як еkleктичне поєднання положень старих концепцій і нових підходів, спрямованих на зміцнення власної суспільно-політичної системи. Цю сукупність деяких апробованих і нових теоретичних розробок можна назвати концепцією „ініціативного реагування”.

Об’єднавча політика є невід’ємною частиною єдиної зовнішньополітичної лінії Республіки Корея. Варто підкреслити, що політика Республіки Корея на міжнародній арені формувалась під сильним впливом геополітичних доктрин старших блокових союзників, які відігравали вирішальну роль у забезпеченні життєздатності та безпеки

² *Ким Ир Сен*. Отчетный доклад ЦК ТПК VI съезд партии. – Пхеньян, 1980. – С. 72, 78-79, 84.

південнокорейської держави. Але вже в 60-ті рр. Республіка Корея змушена була відмовитися від концепції невизнання КНДР. Сеул не міг не зважати на нові тенденції в міжнародних стосунках, що були пов'язані з посиленням у світовому масштабі руху неприєднання.

У січні 1971 р. Сеул виступив з новою доктриною, суть якої полягала у використанні досягнень внутрішнього розвитку і сприятливих зовнішніх чинників для подальшого зміцнення національного потенціалу за рахунок диверсифікації зовнішніх зв'язків республіки. Розрахунок ґрунтувався на тому, що налагодження контактів із СРСР, Китаєм, країнами Східної Європи дозволило б зробити більш гнучкою політику стосовно Півночі та допомогло б перебороти деякі труднощі, що виникли через розкол нації. Вихідним теоретичним положенням нової доктрини стало загальне визнання реальної присутності двох корейських держав у світовій політиці³.

При детальному аналізі об'єднавчих концепцій Півдня в період 70-80-х рр. можна дійти висновку, що вони лише декларували перспективу національного об'єднання, а на практиці слугували справі мирного співробітництва двох держав при наявності визначеної дистанції між ними, скорочення якої мало відбуватися за умови посилення позицій південнокорейської сторони. В контексті цієї доктрини термін „пукхан чончхек” (північна політика) вперше був використаний у виступі міністра закордонних справ Республіки Корея Лі Бон Сока в червні 1983 р. Фундаментальні положення концепції „північної політики” не зазнали якихось суттєвих змін до останнього десятиліття ХХ ст.

На рубежі 90-х рр. Південь був змушений запропонувати нову „північну політику”, яка мала якісно іншу ресурсну базу в порівнянні з попередніми концепціями і виходила із розстановки сил на Корейському півострові, яку визначала тенденція формування нового міжнародного політичного порядку. Головним змістом „північної політики” на цьому етапі було врегулювання корейської проблеми. Нова об'єднавча концепція торкнулась надзвичайно важливого питання: чи можливе корейське врегулювання без об'єднання? Сама ж проблема об'єднання двох держав у найближчий термін на порядок денний не ставилася, бо Сеул непокоїли можливі негативні наслідки цього.

У випадку неконтрольованого злиття двох країн відставання, чи відсталість, Півночі могли обернутися проти розвинутого Півдня і породили б економічну, демографічну й соціальну кризу вже в єдиній державі. Для того, щоб запобігти кризі, була потрібна нова теорія, яка б передбачала „передоб'єднавчу адаптацію”, іншими словами своєрідний „карантинний період”, необхідний для проведення поступового вирівнювання економічного і соціального рівня розвитку суб'єктів. Після успішного „адаптування” сторін мало бути досягнуто реальне зближення, яке б у завершальній фазі реалізувалося в створенні інститутів єдиної влади.

Усвідомлення неможливості миттєвого об'єднання, потреби в тривалому етапі зближення сторін знайшло своє відображення у формулі „спочатку мир і співробітництво, потім – об'єднання”⁴.

Фазами об'єднавчого процесу мають стати: міжкорейська зустріч на вищому рівні, узгодження концепцій та ухвалення статуту Корейського Національного співтовариства, утворення Корейської співдружності, започаткування спільного національного життя і досягнення національної однорідності, відновлення економічної, соціальної і культурної єдності на основі взаємного визнання, співробітництва і розквіту, здійснення політичної інтеграції та прийняття конституції єдиної країни, проведення загальнонаціональних виборів і утворення об'єднаної демократичної республіки.

Аналіз південнокорейської об'єднавчої формули національної спільноти і північнокорейської формули конфедерації 1991 р. засвідчує, що теоретичні побудови сторін

³ Толорая Г. Д. Корейская политика России на рубеже десятилетий // Россия и Корея на пороге нового столетия. – М., 1999. – С. 164.

⁴ Ким Ир Сен. Программа великой консолидации всей нации во имя объединения Родины из десяти пунктов. – Пхеньян, 1993. – С. 1-5.

багато в чому близькі одна до одної. Сеул і Пхеньян фактично пропонують одну і ту саму формулу національної спільноти, але з різними акцентами і різною мірою розробленості окремих положень.

Понад чверть століття, що минули після узгодження між Північчю і Півднем „трьох принципів об'єднання”, продемонстрували складність і тривалість процесів зближення двох корейських держав. Сторони мають подолати досить значні розбіжності інтересів кожної. Сьогодні на Півночі та Півдні Кореї вважають, що в нинішніх умовах важливіше гарантувати безпеку, ніж прагнути до найшвидшого об'єднання з непередбачуваними наслідками як для самих корейців, так і для їхніх сусідів. Для Північної Кореї об'єднання перестало бути пріоритетним завданням, бо на перший план вийшли проблеми безпеки і виживання. Приблизно така ж картина склалася і на Півдні. За результатами опитування громадської думки, проведеного в Південній Кореї в 1998 р., 77,8% жителів країни не вважають об'єднання актуальною проблемою сьогодення.

Зрозуміло, що ефективність концепції об'єднання зумовлюється не стільки ступенем розробленості формули об'єднання, скільки можливістю її реалізації на практиці, іншими словами – відповідністю цієї формули конкретним історичним умовам.

Враховуючи сучасні інтереси правлячих кіл Півночі та Півдня, які передбачають відокремлення один від одного і зосередження зусиль на вирішенні внутрішніх проблем, неможливо розв'язати проблему воз'єднання країни лише в рамках моделювання державного устрою єдиної Кореї. Перш за все необхідно виробити певний режим взаємодії, підкріплений двосторонньою домовленістю, а сам процес об'єднання необхідно здійснювати в умовах більш життєздатної спільноти. Якщо говорити дуже стисло, то вирішення корейської проблеми має відбуватися за наступною схемою: співробітництво, зближення, об'єднання.

Можна передбачити, що й на перехідному етапі до самого завершення об'єднання Півночі та Півдня найгостріші проблеми їх стосунків не будуть повністю подолані. Будь-яка проміжна форма єднання – чи то конфедерація, чи то співтовариство, коли сторони продовжуватимуть зберігати політичний і економічний суверенітет, не вирішує головного протиріччя – різновекторності інтересів двох правлячих соціальних груп.

Якщо в концептуальному усвідомленні шляхів урегулювання міжкорейських стосунків Північ і Південь просунулися далеко вперед, то чому ж на практиці вони перебувають, як і раніше, так далеко один від одного? Очевидно причина нинішнього стану міжкорейських стосунків полягає не в протиріччях об'єднувачих концепцій, а в порушенні балансу сил на півострові. Досвід показує, що діалог у Кореї просувався вперед лише тоді, коли дотримуються “правил гри”: ніхто не повинен потрапляти в становище слабшого партнера і приймати умови сильнішого.

Іншим серйозним мотивом стримування або обмеження міжкорейських контактів є непередбачуваність шляхів зближення. Таким чином, складність проблеми породжує необхідність подальшого пошуку нових альтернативних рішень. Існують концепції врегулювання корейського питання поза рамками об'єднання. І треба сказати, що вони далеко не безпідставні.

Аналіз сучасних об'єднувачих концепцій демонструє цілком очевидну тенденцію – об'єднання Кореї в нинішніх умовах і в найближчій перспективі є подією нереальною, спонтанне об'єднання також мало ймовірно, бо створює загрозу конфлікту⁵. Враховуючи тенденції і сучасний стан міжнародних та міжкорейських стосунків, досвід співіснування розділених націй і досвід об'єднання Німеччини, автор даної статті пропонує варіант постадійного об'єднання, розрахований на тривалий термін. Процес постадійного об'єднання включатиме кілька етапів:

1. Співробітництво двох держав, тобто прийняття статусу розділеної нації.
2. Досягнення балансу розвитку економіки на основі ринкових реформ.

⁵ The 1998 National Public Opinion Poll on Unification Matters // KINO Research Abstracts 98. – Seoul, 1999. – P.68 – 69.

3. Накопичення досвіду вирішення спільних проблем, у тому числі соціально-економічних та культурних.

4. Організація суспільних інститутів, які стануть запорукою політичного співробітництва і створення єдиного уряду.

5. Національна інтеграція і консолідація нації.

Таким чином, сьогодні проблема об'єднання Кореї має розглядатися в новому ракурсі. Динаміка розвитку ситуації на Корейському півострові, міжнародні реалії, досвід об'єднання Німеччини дають підстави зробити такий висновок: головним соціально-економічним питанням об'єднання в геополітичному масштабі є характер соціально-економічних проблем, які постануть перед південнокорейським суспільством при об'єднанні з Північчю; економічна ціна, яку доведеться заплатити Південній Кореї; наслідки об'єднання для південнокорейської економіки і соціально-політичного становища в країні.

Акцентуючи соціально-економічні проблеми, які доведеться вирішувати, необхідно враховувати:

- відмінність економік КНДР і Республіки Корея;
- невідповідність кваліфікації робочої сили КНДР південнокорейським стандартам;
- непридатність побудованих в минулому промислових підприємств КНДР для технологічної адаптації до сучасних вимог і модернізації, необхідність їх повної заміни (за рідким винятком);
- невідповідність закостенілого в політико-економічній ізоляції від зовнішнього світу населення КНДР до соціально-політичної адаптації в умовах південнокорейського способу життя;
- необхідність пошуку прийнятних варіантів застосування багатомільйонної армії північно-корейських партійних керівників та співробітників спецслужб.

За цих обставин вирішення економічних, соціальних і соціально-політичних проблем вимагатимуть від Південної Кореї надзвичайно великих фінансових затрат і призведуть до зниження темпів економічного зростання, втрати позицій на світових ринках, росту соціальної напруженості.

На наш погляд, для запобігання цим негативним явищам необхідно:

1. Тривалий період економічного зростання і накопичення „ресурсів об'єднання”.
2. Залучення активів для накопичення „ресурсів об'єднання”, в першу чергу країн, причетних до корейської проблеми (Росії, США, Японії, Китаю), потім південнокорейських „чеболів” (мега-корпорацій).
3. Економічна реформа в КНДР має бути зорієнтована на ринкову економіку.
4. Нарощування економічного потенціалу КНДР на основі взаємовигідного співробітництва внутрішньогосподарських структур Півночі та Півдня.
5. Накопичення ринкового капіталу завдяки співіснуванню державного регульованого ринку і ринкової економіки без підриву та руйнації існуючого ладу.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що в нинішній час ані Північна Корея, ані Південна Корея не мають достатніх підстав виступати із закликами до швидкого об'єднання, тому варто шукати нові шляхи, нові методи вирішення корейської проблеми⁶.

⁶ Докладніше про це див.: *Кан Ден Сік*. Політико-системний аспект об'єднання країни в стратегії Республіки Корея. – К, 2007.